

STOGODIŠNJA SPORTSKA ODISEJA SUŠAČKOGA SIMBOLA: OD JUGOSLAVENSKOGA ŠPORTSKOGA KLUBA ORIJENT DO HRVATSKOGA NOGOMETNOG KLUBA ORIJENT 1919

Izv. prof. dr. sc. Marinko Lazzarich.¹,

¹ *Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci*

Sažetak

U sto godina postojanja nogometni je klub Orijent na sportskom polju bilježio uspone i padove. Od svoga osnutka 1919. godine klub je doprinio unapređenju sporta na Sušaku i u Hrvatskom primorju. Fokus teksta je na trima razdobljima klupske povijesti u kojima je Orijent egzistirao u različitim državama: Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (potom Kraljevini Jugoslaviji), FNR/Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji i Republici Hrvatskoj. Povijesni je pregled svojevrsna retrospektiva minulih zbivanja na sportskom borilištu i izvan njega, sve u cilju objektivnoga prikazivanja razvoja nogometne igre na Sušaku.

Ključne riječi: *Sušak, sport, Orijent, nogomet, klupska povijest*

Pregledni rad

1. Uvod

Osim što ga već izlizani frazeologizam definira *najvažnijom sporednom stvari na svijetu*, nogomet je i svojevrsno ogledalo društva. Tijekom povijesti nogomet je na ljestvici najpopularnijih sportskih disciplina zauzimao povlaštenu poziciju. Na primjeru Nogometnoga kluba *Orijent* koji je 2019. godine obilježio stotu obljetnicu svoga osnutka možemo pratiti ne samo povijesni razvoj ovog popularnog sporta u Hrvatskom primorju, već i transformaciju poimanja nogometne igre u profitabilnu društvenu djelatnost.

Orijentov je *curriculum vitae* ispunjen nebrojenim usponima i padovima, grafikon sportskih (ne)uspjeha složena je krivulja koja svjedoči burnom stoljetnom bivstovanju. U nekoliko su navrata sportske aktivnosti na krimejskom igralištu potpuno prekinute.

Završetkom Drugog svjetskog rata *Orijent* nije odmah obnovljen, već je trebalo čekati osam godina da se ponajbolji sušački prijeratni klub reaktivira. U novoj se državi sport suočavao s velikim poteškoćama, ponajviše s reorganizacijom amaterizma. Početni entuzijazam u jugoslavenskom nogometu ubrzo su uzdrmale brojne negativnosti. Kako se nakon smrti Josipa Broza Tita jugoslavenski društveno-gospodarski sustav počeo urušavati, ekonomska se kriza odražavala i u sportu. Članovi Orijentove uprave teško su nalazili financijska sredstva za veće sportske iskorake. Olovne devedesete uzrokovale su uz Domovinski rat i brojne nogometne potrebe. Rastanak s jugoligom nije prošao bezbolno. Osamostaljenjem Hrvatske i stvaranjem Hrvatske nogometne lige dolazi do osjetnog pada kvalitete domaćeg nogometa, što zbog ratnih posljedica i teške ekonomske situacije, što zbog suženog izbora kvalitetnih nogometnih sredina.

Stota obljetnica osnutka Nogometnoga kluba *Orijent* dobra je prigoda za sumiranje sportskih postignuća kluba koji je važna identitetska okosnica Sušaka ali i čitavoga čakavskog prstena na sjevernom Jadranu.

2. Prvo razdoblje – vrijeme Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca

Orijent je osnovan u Sušaku 1919. godine u sklopu nekadašnje Kraljevine SHS, pod imenom *Orient*. Ime klubu dao je pomorac Franjo Matković i u svojim početcima *Orijent* je bio klub radničke i đačke mladeži.¹ U početku su nogometaši odigrali utakmice na improviziranim terenima i ravnica u raznim dijelovima grada. Tek 1923. godine klub dobiva svoje igralište na predjelu zvanom Krimeja. Uz sve riječke i hrvatske klubove na Krimeji gostuju i strane momčadi, poput *Maribora* (Slovenija), *Vasasa* (Budimpešta), *Sparte*, *Slavije* (Prag) i drugih. Sušak tada broji 15000 stanovnika², u gradu egzistira šest nogometnih klubova: *Viktorija*, *Slavija*, *Orijent*, *Jela*, *Frankopan* i *Šparta*. Susjedna Rijeka (Fiume, pod Kraljevinom Italijom) ima dvostruko više klubova, ali i trostruko veći broj stanovnika. Sušak i Rijeku dijeli tek uska državna granica na rijeci Rječini.³

U Kraljevini SHS (kasnije Kraljevini Jugoslaviji) se od 1923. godine igralo državno prvenstvo u nogometu. Sušak i njegovi klubovi spadali su pod Zagrebački nogometni podsavez, koji je svoje prvenstvo organizirao po župama.⁴ Prvaci župa su razigravali za naslov državnog prvaka. Nažalost, *Orijent* je kao najbolja momčad Prve župe uglavnom gubio u prvoj fazi kvalifikacija te se nije uspijevao plasirati u saveznu ligu (prva liga). Godine 1926. klub prestaje s radom, no već 1928. godine obnavlja se i nastavlja natjecanje.

Predratni susreti *Orijenta* i riječke *Fiumane* bile su prestižne utakmice jer je dvoboj susjeda značio više od igre – potvrdu nacionalne i političke moći. Mada je *Fiumana* nastupala u prvenstvu druge države (Italije) i unatoč činjenici da je grad bio podijeljen na dva dijela, nogometne veze između Sušaka i Rijeke uvijek su bile vrlo čvrste.⁵

Početak ratnoga konflikta Sušak je doživio novu talijansku okupaciju. Velik broj Sušačana aktivno se uključio u antifašistički ustanak. Sportske su aktivnosti potpuno zamrle. Mnogi *Orijentovi* igrači otišli su na bojišta diljem zemlje, nažalost mnogi se nikada nisu vratili kući. Među poginulim nogometašima *Orijenta* bilo je i maloljetnih mladića. Grubi statistički podatci navode kako je dvadeset i devet nogometaša *Orijenta* poginulo u ratu.

3. Razdoblje FNR / SFR Jugoslavije

Nakon Drugog svjetskog rata klub nije odmah obnovljen. Travnjak stadiona na Krimeji nije bio u najboljem stanju za odigravanje nogometnih susreta. Igralište koje je kraj rata dočekalo potpuno devastirano, postupno je radnim akcijama uređeno i već u travnju 1946. na njemu su odigravani nogometni susreti.

Orijent tek 1953. godine nastavlja aktivno sportsko djelovanje. Nakon nekoliko uzaludnih pokušaja klub 1958. godine konačno postaje član Zonske lige (druga liga) gdje će se zadržati samo godinu dana. Brojni bezuspješni pokušaji proboja u viši rang rezultirat će krizom te će se klub 1964. godine naći pred rasulom, što se na sreću ipak neće dogoditi. Krajem šezdesetih godina *Orijent* je doživio pravu renesansu. Uprava kluba na čelu s agilnim Ivicom Smolčićem i trenerom Ivanom *Dalmom* Markovićem čini veliki podvig vraćajući *Orijent* u drugoligaško društvo.⁶ *Crveni* su bili veoma blizu ulasku u elitno društvo kada je *Orijent* kao prvak Druge savezne lige-zapad 1969. godine igrao u kvalifikacijama, ali nije uspio.

¹ I. Matovinović, V. Poduje: *Orijent 1919-1969, Pola stoljeća Orijenta*, Tipograf, Rijeka, 1970.

² T. Bognolo, F. Viočić (ur.) *Almanah grada Sušaka*, Turistička biblioteka "Jadran" Sušak, Sušak, 1938.

³ Burburan, F. Moranjak, Z. *Rijeka nogometa 1873. 1948.*, Grafika Zambelli, Rijeka, 2006.

⁴ D. Kovačić: *Hrvatski nogomet u doba cara, kralja, poglavnika i maršala*, AGM, Zagreb, 2019.

⁵ M. Lazzarich: *Kantrida bijelih snova*, Adamić, Rijeka, 2008.

⁶ I. Matovinović, V. Poduje: *Orijent 1919-1969, Pola stoljeća Orijenta*, Tipograf, Rijeka, 1970.

U natjecanju za Kup maršala Tita *Orijent* najveći uspjeh bilježi u sezonama 1981./1982. i 1982./1983. nastupima u četvrtfinalu kada na Krimeji gostuju prvoligaške ekipe OFK *Beograd*, *Osijek*, *Budućnost* (Titograd) i *Sarajevo*. Početkom osamdesetih godina na čelu stručnog stožera bio je Josip Skoblar, legendarni jugoslavenski internacionalac i Zlatna kopačka Europe. Od značajnijih rezultata u osamdesetim i devedesetim godinama valja istaknuti lijepi uspjeh orijentovih juniora na omladinskim turnirima. Darovita generacija mladića u crvenim dresovima osvaja Memorijal "Pero Radaković", 1985. godine i Međunarodni turnir "Kvarnerska rivijera", 1995. godine.

U ljeto 1988. godine osnovana je Navijačka skupina Red Fuckers i tada se *Orijent* natjecao u zapadnoj skupini jugoslavenske Međurepubličke lige.⁷

Posljednju prvenstvenu sezonu prije raspada SFR Jugoslavije *Orijent* je odigrao u Međurepubličkoj ligi zapad. I na sportskim terenima osjećala se politička napetost pa su neke utakmice održane na rubu regularnosti. Zbog političkih razloga i početka agresije na Sloveniju i Hrvatsku, slovenski i hrvatski nogometni savez prekinuli su svaki vid suradnje s Fudbalskim savezom Jugoslavije.⁸

4. Razdoblje Republike Hrvatske

Zbog ratne situacije i raspada Jugoslavije pokrenuta su samostalna hrvatska prvenstvena i kup natjecanja u kojima su klubovi uglavnom bili raspoređeni prema plasmanu u posljednjem izdanju jugoslavenskih natjecanja. Osamostaljenjem Hrvatske i stvaranjem Hrvatske nogometne lige *Orijent* se uglavnom natječe u drugoj ligi igrajući u promjenjivoj formi. Polovinom devedesetih pojavila se na Krimeji darovita generacija mladića pod vodstvom trenera Predraga Stilinovića. Krimejska momčad nakon pada u republičku ligu 1995. godine postaje B-ligaš, da bi već sljedeće godine osigurala prvoligaški status. Sezona 1996./1997. ostat će zlatnim slovima upisana u analima riječkog sporta: grad na Rječini prvi put u povijesti ima dva prvoligaša, poput velikih europskih metropola – *Rijeku* i *Orijent*. Gledatelji su mogli uživati u Orijentovim utakmicama s *Hajdukom*, *Osijekom* i *Croatiom* (današnjim *Dinamom*). Nažalost, zbog reorganizacije natjecanja *Orijent* nije uspio zadržati prvoligaški status.⁹

U gradu je početkom novoga tisućljeća ekonomska kriza uzela svoj danak i u najpopularnijem sportu. Eroziya kvalitete hrvatskog nogometa nije zaobišla ni Sušak. *Orijent* je najprije 2004. godine ispao u treću ligu da bi u općoj besparici klub 2014. godine proglasio stečaj. Na bankrot kluba reagirala je javnost, bivši igrači *Orijenta*, navijači i roditelji djece polaznika omladinske škole osnovali su klub pod novim imenom – *Orijent 1919*. Novo je vodstvo na čelu s predsjednikom Emilijom Marganom zasukalo rukave kako bi klubu vratili dignitet dostojan imena i tradicije koja mu pripada. Novoimenovani je klub u sportskom smislu krenuo od nule započevši svoje djelovanje u najnižem (petom) državnom rangu natjecanja.

Iz godine u godinu *Orijent 1919* polako se vraćao stepenicu po stepenicu u viši natjecateljski razred da bi u jubilarnoj 2019. godini uspio povratiti drugoligaški status.¹⁰ Bio je

⁷ Red Fuckers veliki su zaljubljenici u Sušak i *Orijent*, pravi navijači organizirani po uzoru na najviđenije hrvatske navijačke skupine. Već u početnim godinama svojega postojanja ova je grupa odigrala značajnu ulogu u poslijeratnim prvenstvenim nastupima *Orijenta*.

⁸ Na zajedničkom sastanku održanom u Zagrebu 31. srpnja 1991. sudjelovali su predstavnici svih hrvatskih klubova prve i druge kao i međurepubličke nogometne lige, jednoglasno zaključivši kako iz sigurnosnih razloga više ne postoje uvjeti za odigravanje utakmica. Tom je prigodom odlučeno da se uspostavi moratorij na daljnja službena natjecanja u Hrvatskoj.

⁹ M. Lazzarich: *Neka bude Orijent, 1919.-2019.*, HNK Orijent 1919, Rijeka 2019.

¹⁰ R. Matteoni: "Stogodišnjak pun entuzijazma", *Sportske novosti*, 1. 12. 2018., str. 18.-19.

to velik uspjeh nove uprave na čelu s poduzetnikom Sašom Matijašem, predsjednikom kluba, i potpredsjednikom Marinkom Koljaninom.

5. Zaključak

U nogometu se kao posebnom sustavnom zrcale i odražavaju različiti društveni razvoji.¹¹ Bogata povijest jednog od najstarijih riječkih nogometnih klubova zorno svjedoči kako popularni sport nije oslobođen političke konotacije. Tijekom burnoga 20. stoljeća Sušak se našao u čak pet državnih tvorevina¹², stoga su društvena i politička previranja snažno utjecala na klupsko ozračje i rezultatske uspjehe sušačkoga kluba. Od svoga osnutka 1919. godine do danas *Orijent* je doživio brojne transformacije koje su stavljale na kušnju igrače i članove uprave. Povijesne su se intruzije simbolično reflektirale na klupskom nazivlju i znakovlju. Završetkom Prvoga svjetskog rata Sušak postaje dijelom Kraljevine SHS pa novoosnovano sportsko društvo biva imenovano Jugoslavenskim športskim klubom *Orient*. Nakon prvotnoga grba sa skraćenicom *JŠK* klub će ubrzo dobiti novi amblem koji će krasiti hrvatska šahovnica. Stanovništvo višenacionalne Kraljevine rado je prihvaćalo moderni stil života, a budući da je u urbanim sredinama nogomet izazivao veliku pozornost javnosti, *Orient* je uskoro zadobio mnoštvo simpatizera.

Početkom Drugog svjetskog rata klub je prestao djelovati da bi se nakon višegodišnje stanke reaktivirao 1953. godine. Priključenjem Rijeke i Sušaka NR Hrvatskoj u sastavu FNRJ / SFR Jugoslavije klub dobiva novi prefiks – Nogometni klub *Orijent*.¹³

Utemeljenjem samostalne Republike Hrvatske mnogi sportski klubovi mijenjaju svoja imena pa i *Orijent* uskoro u svome nazivu dodaje prefiks "hrvatski". Razdoblje je to u kojem se sport suočava s novonastalom tržišnom politikom, a posljedice ekonomske recesije pogubno se odražavaju na financiranje sportskih društava. Početkom novoga tisućljeća u Rijeci je drastično smanjen broj nogometnih klubova. Nekada snažne državne tvrtke počele su osjećati posljedice recesije što se odrazilo i na financiranje sportskih kolektiva, stoga je stanje u *Orijentu* kao i u mnogim gradskim klubovima bilo kritično. Restriktivna politika klupske uprave nije se najbolje snalazila u novonastaloj ekonomskoj situaciji. U posljednjih desetak godina *Orijent* je doživio strmoglavi pad u Županijsku ligu, osjetivši sindrom financijske neimaštine koji je 2014. godine kulminirao stečajem, da bi se pod novim imenom *Orijent 1919* klub počeo oporavljati i postupno uzdizati prelazeći iz godine u godinu u viši natjecateljski razred.

Radost i tuga ciklično su se izmijenjivali u redovima sušačkoga simbola. Od Jugoslavenskoga športskog kluba *Orient* do Hrvatskoga nogometnoga kluba *Orijent 1919* bio je dug put, prava stogodišnja sportska odiseja sušačkoga simbola. Sportski rezultati oduvijek su bili odraz stanja u društvu, ali i unutar klupskih zidina. Uspjeh na zelenom travnjaku uvijek je bio povezan s radom klupske logistike i članova uprave. U jubilarnoj godini svoga osnutka HNK *Orijent 1919* nagrađen je Zlatnom plaketom "Grb Grada Rijeke" što može biti poticaj klupskim čelnicima da nastave svijetlu tradiciju jednog od najstarijih sportskih društava na Sušaku.

¹¹ F. Mijatović: "Filozofijski nabačaj o nogometu", *Pogledi*, prosinac, 2018., str. 6.-9.

¹² Ž. Bartulović: *Sušak 1919.-1947.*, Pravni fakultet Sveučilišta, Rijeka, 2004.

¹³ Nakon kritičkih tonova pojedinih članova Partije upućenih klupskom rukovodstvu zbog naglašenoga nacionalističkoga znakovlja na grbu *Orijenta*, šahovnica ipak ostaje sastavni dio amblema samo joj je dodana crvena zvjezdica, simbol socijalističke Hrvatske.